

ze vast en zeker, de leiders, onderleiders, volgelingen, zondebokken en afzijdigen; en niet te vergeten de klooiliders, voor wie projectleraren slappe leraren zijn, die geen orde kunnen houden. Je herkent ook je collega's (of jezelf) in geroddel over leerlingen die rotzooi maken in de school, troep op de grond gooien en spullen kapot maken of kwijt raken. Er is geen verafgelegen ideale school beschreven, maar een moeilijke school zoals die van jezelf, waar een stel leraren het aangedurfd heeft om te kiezen voor projectonderwijs.

Over de motivering voor die keus wordt geschreven in de inleiding. 'De maatschappelijke verhoudingen waarin wij nog steeds leven, geven hoogstens ruimte voor surrogaat-oplossingen en blijken op langere termijn het bestaan alleen maar chaotischer, onkontroleerbaarder en onbeheersbaarder te maken.' De auteurs vinden, dat leerlingen in het beschreven projectonderwijs de kans hebben bestaande, op ongelijke machtsverhoudingen gebaseerde betrekkingen tot elkaar te doorbreken.

Men kan dit een pretentieuze stellingname vinden, maar het moet wel diep zitten, als je ziet wat men ervoor over gehad heeft om het moeilijke projectavontuur aan te gaan.

Projektonderwijs, afleren en aanleren is in ouwemoer-druk verschenen. De tekeningen van Ans Schifferling vind ik minder geslaagd, de afgebeelde leerlingen hebben nogal eens oude-mensen-gezichtjes gekregen. Voor de rest een piekfijn boekje, dat de 'verplichte' lectuur over projectonderwijs zeker moet aanvullen en wat mij betreft voor een belangrijk deel mag vervangen.

Theo Jansen & Anne-Ruth van Kammen *Projektonderwijs, afleren en aanleren* uitg. Muusses Purmerend. Prijs f 10,-.

Koos
Hennephof

WAT IS EEN 'HUMANE' SCHOOL?

De kinderen van tegenwoordig zijn anders dan ze vroeger ooit waren. Ze zijn duidelijk kinderen van hun tijd en hun omgeving: nerveus, 'disorganized', vitaal, onaangepast, agressief, niet in staat tot diepgaande en langdurige relaties met mensen of dingen, direct, op de man af, en met veel minder angsten tegenover volwassenen dan vroeger. Tegelijk echter overtreft hun behoefte aan geborgenheid, aan veiligheid, al hun andere behoeften.

Aldus Hartmut von Hentig in zijn nieuwste boek *Wast ist eine humane Schule?*. Von Hentig geldt als een van de belangrijkste onderwijsvernieuwers van deze tijd. Zijn ideeën worden bijvoorbeeld instemmend geciteerd in de adviezen van de Innovatiecommissie Middenschool. Hij werkt aan de universiteit van Bielefeld, en geeft sinds kort weer les aan

tien- tot zestienjarigen, namelijk aan de oefenschool van deze universiteit, die een middenschoolachtige opzet heeft. Zijn ervaringen met deze kinderen leren hem dat kinderen tegenwoordig anders zijn dan de volwassenen denken. De problemen die de opgroeiende jeugd heeft met het leven van vandaag, zijn aanmerkelijk groter dan de problemen die ze met het leren als zodanig hebben. Wil de school daar een adequaat antwoord op geven, dan zal ze anders moeten worden: anders dan zij traditioneel is, maar ook anders dan de hervormers der laatste decennia zich voorstellen.

Deze gedachten werkt Von Hentig uit in de drie lezingen die het voornaamste bestanddeel van dit boekje vormen.

- 1 Wat houdt tegenwoordig de kindertijd in? Wat is eigenlijk een generatie? Vier generaties, betekent dat ook vier verschillende, naast elkaar bestaande werelden?
- 2 Hoe zijn kinderen tegenwoordig? Wat bepaalt hun gedrag, met name in de school? Bestaat er zoiets als een sociale pathologie van de school?
- 3 Hoe moet een echt humane school er uitzien om geschikt te zijn voor kinderen van nu? Wat maakt de scholen van nu 'onmenselijk'?

Het wordt tijd, aldus Von Hentig, dat de school eerlijk toegeeft dat ze in wezen niets anders zijn kan dan een plaats waar kinderen afhankelijk zijn van de bedoelingen van volwassenen, die hen vertrouwd maken met hun kennis, hun waarden en hun instituties; dat ze een steeds groter deel van de bevolking herbergt, dat geen plaats kan krijgen in het arbeidsproces, dat ze selecteert voor bepaalde maatschappelijke functies; dat ze zelf als instituut niet vrij is (als ze al emancipeert, doet zij dat in opdracht van anderen); dat de leraren 'agents' zijn van de maatschappij der volwassenen, onderworpen aan dezelfde angsten, verleidingen, vergissingen en voorschriften als de andere volwassenen; dat de school de wereld zoals ze is, niet kan simuleren noch buiten werking zetten noch vanuit de school veranderen. En dat de school desondanks doorgaat met mogelijkheden van individuen te ontwikkelen, die de maatschappij niet honoreert, doelen nastreeft die de maatschappij tegenwerkt, houdingen versterkt die de maatschappij afstraft. Als de school eerlijk zou toegeven dat ze onderworpen is aan deze beperkingen, zou ze weliswaar het image van vriendelijkheid, interessant zijn, modern zijn, verstoren; het niet toegeven betekent echter zichzelf en anderen een rad voor ogen draaien, en dat is eigenlijk veel 'onmenselijker'.

Von Hentig maakt duidelijk waarom veel ontwikkelingen en vernieuwingen geen oplossing kunnen bieden; waarom pedagogie en onderwijskunde geen afdoend antwoord kunnen geven op de behoefte van

leerlingen aan geborgenheid; waarom de tendens tot verdergaande professionalisering en specialisering van de leraar gepaard gaat met toenevende onzekerheid, angst, onvrede en onderlinge concurrentie bij de leraren; waarom het een illusie is te menen, dat de school de grote problemen van de wereld kan binnenhalen of zelfs maar nabootsen in haar leerplan; waarom sociale vaardigheden nooit de gebruikelijke doelen en inhouden kunnen vervangen.

Uitgewerkte oplossingen biedt Von Hentig niet; hij geeft wel aan voor welke opgaven het onderwijs en de maatschappij staan, zoals:

- ontkoppeling van opleiding en inkomen, waarmee de regering zelf een begin dient te maken met betrekking tot haar eigen ambtenaren;
- opheffing van de numerus clausus;
- de opmars van centrale, genormaliseerde voorschriften en regels terugdringen ten behoeve van kleinere eenheden met eigen wil, verantwoording en identiteit;
- leraren anders op hun beroep voorbereiden, hen 'ontprofessionaliseren';
- meer tijd besteden in het onderwijs aan dat wat praktisch bruikbaar is in de maatschappij (de zogenaamde 'marketable skills');
- de bedrieglijke precisie en zogenaamde objectiviteit van toetsen laten schieten en vervangen door of aanvullen met andere vormen van toetsing, evaluatie en zelfbeoordeling.

Het boekje van Von Hentig klaagt niet aan, zoekt geen zondebokken, maar maakt duidelijk wat de problemen van het huidige onderwijs zijn, en inspireert daardoor tot het zoeken naar nieuwe oplossingen.

Hartmut von Hentig *Was ist eine humane Schule?* Reihe Hanser 211, 1976.

Hanneke
Lentz

KRITISCHE INFORMATIE OVER JEUGDLITERATUUR

Het boekje *Zozo, kritische informatie over jeugdliteratuur* is voor ieder die zich met die materie bezighoudt — en dat zou dus iedere (a.s.) onderwijzer en leraar moeten zijn — de moeite van het aanschaffen waard.

Het boekje geeft:

- algemene informatie over jeugdliteratuur, over publikaties en instituten;
- een aantal waardevolle tips uit en voor de schoolpraktijk;
- een kijkje in de commerciële keuken en op de positie van jeugdboe-